

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

.....
שיעורים ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

מורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

פרשת בחוקתי – תשפ"ב

התוכן:

1. תענית חתן ביום החופה, כשהחופה לפני השקיעה (ליל שב"ק "בחוקתי") – עמוד

2

2. אכילת בשר אדם (שב"ק "בחוקתי") – עמוד 8

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א

באתרנו: <http://pninim.co.il/>

תחת הלינק: [שיעורי הגאון רבי יום טוב זנגר](#)

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ליל ש"ק פ' בחוקותי תשפ"ב

קיבל לצום ביום חתונתו בל"ג בעומר ושכח שהחופה תתקיים לפני השקיעה

מעשה שהיה בחתן שקיבל ע"ע במנחה בערב יום החתונה, לצום למחרת ביום חתונתו, אבל למחרת בל"ג בעומר כשהגיע לתפלת מנחה, ורצה לומר תפלת עננו בשמו"ע, נזכר שהחופה תהיה לפני השקיעה, והיאך ישתה את היין, דהרי הוא נדר שיצום "למחר", והיינו כל היום. שאלה זו נוגעת למעשה בחתונות בכל ימי הקיץ בא"י, שבדרך כלל מתקיימות לפני השקיעה (בחול"ל השאלה היא כל השנה משום שרוב החופות הם אחה"צ), ואילו נוסח התפלה שמתפללים במנחה הוא "הרי אני לפניך בתענית נדבה למחר".

והנה לכאורה הדבר הפשוט ביותר הוא, שישאל על נדרו שהי' קבלת נדר בטעות, משום שאם הי' נזכר שלא יוכל לשתות את היין, בודאי לא הי' נודר כן, אלא הי' מקבל התענית רק עד החופה. אמנם יש להסתפק אם בכלל צריך לשאול על נדרו שהי' נדר בטעות (ע"י בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' י"ט בשם אביו המבי"ט, דאה"י מדאורייתא א"צ התרה, רק מדרבנן), ואת"ל שצריך להתיר את נדרו, הלא התרת נדרים עוקר הנדר למפרע, וא"כ איגלאי מילתא למפרע שלא צם ביום חתונתו, ואע"פ שלא אכל ולא שתה, אין זה נחשב כתענית, ונ"מ טובא לפי שני הטעמים שכתבו הפוסקים בסיבת התענית ביום החופה (ע"י מ"ב סי' תקע"ג סק"ח), דאם הטעם הוא כדי שלא ישתה יין המשכר ויבא לחופה כשהוא שיכור, סו"ס הלא הוא לא אכל ולא שתה, וא"כ אפילו אם אין ע"ז שם תענית, מ"מ קיים סיבת התענית ביום חופתו, אבל אם התענית הוא משום כפרה, א"כ אם ישאל על קבלתו אין עליו שם תענית, ויפסיד המעלה והזכות של תענית לשם כפרה ביום חופתו.

האם יכול להתיר חלק מנדרו או שמא נדר שהותר מקצתו הותר כולו

ואמנם המ"ב (סי' תקס"ב סק"א) כ' דחתן שמתענה ביום חופתו לצעורי נפשיה משום תשובה לכפר עוונותיו, אין הרגילות לקבל התענית במנחה שלפניו, בכל זאת אם נדר ואח"כ מתיר את נדרו, אינו יכול לסמוך על המנהג שאין החתן מקבל את התענית במנחה לפני יום החתונה, דממ"נ, אם רוצה שהיום יחשב כתענית, אינו יכול לשאול על נדרו, ואם שואל על נדרו, הרי מגלה דעתו שאינו רוצה שהיום הזה יחשב כתענית, וא"כ אפילו אם צם, למעשה אין זה נחשב כתענית, ואין לומר שכל החרטה שלו היא רק לגבי אורך זמן התענית עד השקיעה, ואדרבה היה רוצה שתעניתו עד החופה תחשב כתענית, זה אינו, דהא קיי"ל שנדר שהותר מקצתו הותר כולו, וא"א להתיר חצי נדר (ע"י מתני' בנדרים ס"ו. ושו"ע יו"ד סי' רכ"ט ס"א). מאידך גיסא אפשר יש מקום לומר, כיון שחרטתו היא רק על אורך זמן התענית ולא על עצם התענית, ממילא אין סתירה בין עקירת נדרו, ותעניתו עד החופה על סמך מנהג החתנים לצום ביום החופה.

זכות התענית אפילו אם ישאל על קבלת התענית

אבל יש מקום לדון, דאפשר אינו מפסיד זכות התענית אפילו אם ישאל על קבלתו, ונמצא שהתענה בלי קבלת תענית, דהרי הפת"ש (יו"ד סי' רכ"ט סק"ב) הביא בשם החוות יאיר (סוסי ט"ו) שאם קיבל ע"ע להתענות בשני וחמישי משך שנה, ומשום אונס או שמחת מצוה בא להתיר נדרו, הותר כולו,

ומי"מ אינו מפסיד שכרו על מה שהתענה עד עתה, משום שאעי"פ שהחכם עוקר הנדר מעיקרא, ומהני למפרע אפילו אם כבר עבר על נדרו (עי' שבעות כ"ח.), מי"מ אם כבר עבר על נדרו, אינו נמלט מעונש קל, דלא גרע מנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה (עי' קידושין פ"א.), וא"כ כשי"כ כשהתענה ע"פ קבלת נדרו, שלא יקופח שכרו ע"י התרת אחד מהם, וסיים דאפשר שכרו בשלימות, דמדה טובה מרובה ממדת פורענות.

אבל הפת"ש שם הביא בשם החוות יאיר שטעם המנהג שהנודר להתענות זמן רב, נשאל לחכם באמצע זמן התענית ואינו חושש שיפסיד שכרו לשעבר על מה שכבר התענה, היינו משום ד"נדר שהותר מקצתו הותר כולו" נאמר רק כשניתר ע"י "פתח", ולא כשהותר ע"י "חרטה", משום שע"י "פתח" הו"ל קצת כנדר בטעות, והתרת נדרי תענית בדרך כלל אינה ענין לטעות, אלא שאם הי' יודע שיהיה אונס או שמחת מצוה, הי' מתנה שמקבל התעניות חוץ מבאופן כזה, וא"כ חרטתו היא על שלא התנה כן.

והנה הר"ן בנדרים (כ"ז.) הביא מחלוקת אם הכלל "נדר שהותר מקצתו הותר כולו" נאמר דווקא כשמתיר מקצת הנדר ב"פתח", או גם כשניתר ב"חרטה" (והם שתי השיטות בשו"ע יו"ד סי' רכ"ט ס"א), אבל ע"י בר"ן שם (כ"ב: ד"ה נדרת) שאם נדר להתענות זמן מסויים, והתענה מקצת הזמן, ומתיר הנדר ע"י "חרטה" שמתחרט על עיקר הנדר, יאבד שכר תעניותיו שהתענה (ועי' במחנה אפרים ה"ל נדרים סי' ט"ז שהוכיח מהר"ן שלא מועיל חרטה על מה שקיבל תענית בלשון נדר, וא"כ תוהוה על הראשונות ומתחרט על עיקר התענית, ומזה הקשה על הנוסח של התרת נדרים בערב ר"ה, שאומרים "ואין אני תוהוה ח"ו על קיום המעשים הטובים שעשיתי, רק אני תוהוה על קבלת הענינים בלשון נדר" ע"ש), וכן נקט הלבוש (יו"ד סי' רכ"ט ס"ז ד"ה ויש), והכלי מבואר בשו"ת חת"ס (ח"ו ליקוטי תשובות סי' מ"ה), והסביר בערוה"ש (יו"ד סי' רכ"ח ס"ט) דלפ"ז אם מתירים לו ב"פתח" שאין בכך חרטה מעיקרא על נדרו, אלא על קבלתו בלשון נדר, אינו מפסיד שכר התעניות שהתענה (וכן פסקו החכמת אדם כלל ק' ס"ו, ובן איש חי שנה ב' פ' ראה סי"ז, וכ' החכמ"א שהבא להתיר נדרי תענית ואינו רוצה להיות תוהוה על הראשונות, יאמר שמתחרט מעיקרא על שקיבל עליו את התענית בלשון נדר, אלא שהיה לו לעשות המצוה בלא קבלת נדר, וכ' שכן הוא הנוסח בהתרת נדרים בערב ר"ה), ומזה קשה על החו"י שמשמע מדבריו שאפילו אם התיר ע"י "פתח", הפסיד כל תעניותיו, ונ"מ בכל זה בנד"ד.

האם יכול לומר "עננו" אם ישאל על נדרו

והנה אם ישאל על נדרו, שוב אינו יכול לומר "עננו" בברכת שומע תפלה, דהרי אינו מתענה, ואעי"פ שהרמ"א (סי' תקס"ב ס"א) כ' שנוהגים להתפלל "עננו" גם כשאין משלימין התענית עד צאה"כ, והמ"ב (סוסק"ו) כ' דהיינו דווקא כשמתפלל מנחה קודם אכילתו, שאני הכא שאם ישאל על נדרו, ואגלאי מילתא למפרע שלא צם בכלל בבוקר, ואין זה דומה למי שקיבל ע"ע להתענות חצי יום, שיכול לומר "עננו" במנחה לפני שאוכל (ע"ש במ"ב סק"ז).

בכל זאת יש לדון, שאפילו אם אינו יכול לומר "עננו" בברכת שומע תפלה כיון שלא צם (אם ישאל על נדרו), אפשר יכול לאומרו בסוף התפלה ב"אלוקי נצור", דאמנם הבה"ל (סי' תקס"ה ס"א סוד"ה בין) פסק דיחיד שאינו מתענה לא יאמר "עננו" בשום פנים (ואין זה דומה למי שאכל בתענית ציבור שיכול לומר "עננו ביום צום התענית הזה" כמבואר במ"ב סי' תקס"ב סק"ג, דהתם חייב להמשיך התענית כיון שהוא תענית ציבור, משא"כ מי שאינו מתענה כלל – ע' שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קל"א), אבל עדיין אין לנו ראיי' שאינו יכול לאומרו ב"אלוקי נצור" (ע' שו"ע סי' תקס"ה ס"ב שאם שכח לומר "עננו" אומרו ב"אלוקי נצור", וכמו"כ כשמתענה תענית חלום בש"ק אומרו ב"אלוקי נצור" כמבואר בשו"ע סי' רפ"ח ס"ו), וידלג על המילים "את צום תעניתנו", כדי שלא יראה כדובר שקר.

אבל לכאורה יש מקום להתיר לו לומר "עננו" גם בשומע תפלה, אפילו אם ישאל על נדרו ואגלאי מילתא למפרע שהתענה בלי קבלת תענית, דהרי נפסק בשו"ע (סי' תקס"ב ס"ה) שכל תענית שלא קבלו עליו

היחיד מבעוד יום אינו תענית, והוסיף הרמ"א וז"ל מיהו י"א דמתפלל "עננו", וכן נראה לי לנהוג בתענית יחיד עכ"ל, והסביר המ"ב (סקכ"ד) טעם הדבר, דמשאחז"ל דכל תענית שלא קבלו עליו היחיד מבעו"י אינו תענית, היינו רק לענין שלא יצא ידי נדרו, אבל שם תענית עליו ויכול להתפלל "עננו" אפילו אם לא קבלו כלל, ובפרט שיחיד אומר "עננו" בשומע תפלה ואינו קובע ברכה לעצמו. מאידך גיסא כ' שם המ"ב (סקכ"ה) דאפשר שיטת הרמ"א היא דווקא בחדא ריעותא, דהיינו שלא קבלו מבעו"י ומ"מ השלים תעניתו עד הערב, אבל אם גם אין דעתו להשלים התענית, אפשר דאינו חשוב תענית גם לענין "עננו", ולמעשה סיים המ"ב שבאופן כזה נכון שידלג "צום תעניתנו", ויאמר "עננו ה' עננו ביום זה כי בצרה גדולה אנחנו...".

האם ראוי ליעץ לחתן שלא יטעום מהכוס של ברכה תחת החופה

והנה אפשר יש ליעץ להחתן שלא יטעום מכוס של ברכה, וברכת בפה"ג של המסדר קידושין לא תהיה לבטלה כיון שהכלה תשתה, וכדי שלא יראה תמוה בעיני הציבור, החתן יקרב הכוס של ברכת אירוסין ושל ברכת נישואין לפיו, ולא יטעום מהם, וכיון שהכלה שותה אין ברכת בפה"ג של המסדר קידושין לבטלה. אבל יש לדון טובא בעצה זו, דבשלמא אם ברכת אירוסין היא ברכת השבח שאינה מוטלת דווקא על החתן לברך, ניחא, אבל על הצד שהיא ברכת המצוות, וחיוב הברכה מוטל על החתן, אלא שתקנו שמסדר הקידושין מברך בשליחותו כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך, א"כ כיון שמברכים ברכת אירוסין על הכוס, לכאורה חיוב שתיית הכוס הוא על החתן, ואפשר אינו י"ח במה שהכלה תשתה.

אלא דצריך לעיין למה בכלל צריך דווקא לברך על כוס של יין באירוסין, ואפילו אם תקנו חז"ל לברך על הכוס, האם זה לעיכובא אם החתן לא ישתה בעצמו אלא אחר ישתה בשבילו.

עוד יש להסתפק דאפשר יכול לטעום קצת מן הכוס, בגדר טעימה בעלמא, דבלא"ה אין המנהג שהחתן שותה רוב הכוס, ואפשר בטעימה זו אינו מבטל את הצום, או שמא נאמר דאפילו אם בדיעבד אינו מבטל את הצום, אבל מי יימר שמותר לכתחילה לטעום קצת באמצע התענית.

מחלוקת הראשונים אם יש חיוב יין בברכת אירוסין וברכת נישואין

כ' הרמב"ם (הל' אישות פ"ג הכ"ג – הכ"ד) וז"ל כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו, ואח"כ מקדש, כדרך שמברכין קודם כל המצוות. כיצד מברך, בא"י אמ"ה אקב"ו והבדילנו מן העריות... זו היא ברכת אירוסין, ונהגו העם להסדיר ברכה זו על כוס של יין או של שכר. אם יש שם יין מברך על היין תחלה ואח"כ מברך ברכת אירוסין ואח"כ מקדש, ואם אין שם לא יין ולא שכר, מברך אותה בפני עצמה עכ"ל. והסביר המגיד משנה דדבר פשוט הוא שאין כוס מעכב ואינו אלא מנהג.

עוד כ' הרמב"ם לגבי ברכת נישואין (שם פ"י ה"ג) וז"ל וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין, והן שש ברכות ואלו הן... ואם הי' שם יין, מביאין כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך שבע ברכות עכ"ל. ודייק שם המגיד משנה מלשון הרמב"ם שכתב "ואם הי' שם יין", דאין היין מעכב.

אבל הטור (אהע"ז ס"י ס"ב ס"א) כ' בשם רבינו ניסים, שבברכת אירוסין, אם לא ימצא יין, ואפילו יש שם שכר, מברך בלא כוס ברכת אירוסין, דלאו מצוה מן המובחר הוא, אבל ברכת חתנים שהיא שבע ברכות, חייב לברך על הכוס בפה"ג, או שהכל על השכר אם לא ימצא יין כל עיקר, וע"ש בב"י שכן מבואר גם ברא"ש בכתובות (פ"ק ס"י ט"ז). והראו לי שברש"י בברכות (מ: ד"ה חוץ) מבואר, שבירכו על

היין בברכת חתנים, וכן מבואר בתוס' שם (מ"א: ד"ה אי הכי) שבירכו על היין בברכת אירוסין, אבל לענין דין אין ראיי משם שיש חיוב, דאפשר נהגו לברך על היין וכשיטת הרמב"ם הנ"ל.

מאידך גיסא בתשב"ץ (ח"ג סי' ס"ה) דן בענין הכוס של ברכה באירוסין ונישואין, וכי דלא נזכר בשום מקום בש"ס כוס יין, לא בברכת אירוסין, ולא בברכת נישואין (עי' שו"ת מהרש"ם ח"ה סוסי' ח' שכתב שמצא מקור בירושלמי בסוטה פ"ח ה"ה), ולא במילה, ולא בפדה"ב, כמו שנזכר בקידוש היום והבדלה, והביא ראיי מהגמ' בכתובות (ח.) רב אסי איקלע לבי רב אשי בהלוליה דמר בריה, בריך שית, והיינו שבירך כל הברכות חוץ מברכת היין.

הריטב"א בכתובות (ז: ד"ה ונהגו) כתב, כיון דברכת אירוסין היא כעין קדושה, משום שמסיימת "מקדש ישראל", לפיכך נהגו ישראל לאומרן על הכוס, ואע"פ שאין זה מעכב וכמש"כ הרמב"ם.

חילוק השו"ע בחיוב כוס בין ברכת אירוסין לברכת נישואין

להלכה נפסק בשו"ע (אהע"ז סי' ל"ד ס"ב) לגבי ברכת אירוסין, דנהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין... ואם אין שם יין או שכר מברך אותה בפני"ע. ואילו לגבי ברכת נישואין נפסק בשו"ע (סי' ס"ב ס"א) צריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם נישואין, והן שש ברכות, ואם יש שם יין, מביא כוס יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות, ואם אין יין מצוי, מברך על השכר. החלקת מחוקק שם (סק"ב) העיר דאמנם הרמב"ם ס"ל דאפשר לברך ברכת נישואין גם בלא כוס, אבל הרא"ש והטור בשם רבינו ניסים כ' דבעי דווקא כוס. והק' החלקת מחוקק "ולא ידעתי טעמו, דהא בגמ' בכתובות בחדא מחתא מחתנינהו לברכת אירוסין וברכת נישואין, ולא הזכיר כוס בשום אחד מהם". אבל הבית שמואל (שם סק"ב) הסביר דהא דכוס מעכב בברכת נישואין, הוא משום דגמרינן שבע ברכות דווקא, ומקדימין ברכת בפה"ג לפני הששה ברכות (ומה שמאחרין לברך בפה"ג אחרי כל הברכות כשמברכין אותן לאחר ברהמ"ז, הוא כדי שלא יהא נראה שמברכים בפה"ג רק לצורך ברהמ"ז ולא משום שבע ברכות, לכן מאחרים אותה אחרי הששה ברכות).

כשאין החתן יכול לשתות היין נותנים אותו לתינוק

והנה מעיקר הדין אין החתן צריך לשתות יותר מטעימה בעלמא מהכוס של ברכת אירוסין, וכן מהכוס של ברכת נישואין, ובפרט אם ננקוט כפרש"י בעירובין (מ:) והראב"ן בעירובין (סי' ה') שהסבירו דטעימת תינוק לכוס של ברית מילה מהני, משום שמה שצריך לשתות מהכוס הוא משום גנאי שלא יאמרו שבירך ברכה שלא לצורך (ועי' בזה בשו"ע הרב או"ח סי' ק"צ ס"ד), וכן מבואר במ"ב (סי' תק"נ סק"ב וסי' תקנ"ט סק"ה) בשם המ"א, דחתן שמתחתן בתענית ציבור בערב שבת, עושים החופה לאחר מנחה, אבל הוא לא ישתה מהכוס של ברכה, אלא נותנין לתינוק לשתות.

עוד יש לציין שהפוסקים (עי' בית שמואל אהע"ז סי' ס"א סק"ו, ודרך החיים בהל' אירוסין ונישואין בדיני תענית חתן וכלה, וערוה"ש אהע"ז סי' ס"א סכ"א) כ' דלפי הטעם שהחתן מתענה משום שכרות, א"צ להשלים התענית אחרי החופה, אבל לטעם שהתענית ביום החופה הוא משום שהוא יום סליחה לחתן וכלה, ראוי שישלימו התענית (אמנם עי' בפמ"ג בא"א ריש סי' תקע"ג שכי' דאפילו אם אוכלים לפני הלילה הוי קצת כפרה, וכי האחרונים – הפמ"ג שם, והחכמת אדם כלל קכ"ט ס"ב, והמקנה בקונ"א באהע"ז סי' ס"א – דלאחר החופה הוי יו"ט דידהו ואסורים בתענית מאותה שעה והלאה), ואע"פ דלהלכה קיי"ל שאין משלימין את התענית, אבל מבואר עכ"פ דלהני שיטות שהחתן היה משלים את תעניתו, בודאי לא היה שותה היין בעצמו, וצ"ל שהיה נוהג כמש"כ הרמ"א לגבי חופה בתענית ציבור שנותנים לתינוק לשתות, וא"כ בנד"ד שיצום עד החופה שהיא לפני השקיעה, ג"כ יכול לנהוג כן אם לא יתיר את נדרו.

טעה ובירך על אוכל בתענית

אבל עדיין יש להסתפק, דאפשר עדיף שהחתן בעצמו יטעם קצת מן הכוס, אם עי"ז לא יבטל את תעניתו. כ' השע"ת (סי' תקס"ח ס"א) בשם הברכ"י בשם הנחפה בכסף, דמי שהיה שרוי בתענית ושכח ולקח איזה מאכל ובירך עליו, ונזכר מהתענית לפני שאכל, יאכל פחות מכזית מפני הברכה, והתענית עולה לו. אבל השע"ת הוסיף, שבד' צומות נראה דאסור לעשות כן, ולכן יאמר מיד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (ולעני"ד נראה דגם הנחפה בכסף יודה לזה, דהרי כ' שם מפורש דשאלתו היתה במי שלא קיבל התענית בלשון נדר), וכן פסק המהרש"ם בדעת תורה (שם סוס"א). ובאמת הרבה פוסקים ס"ל הכי אפילו בתענית יחיד (עי' כה"ח סי' תקס"ח סקט"ז, ושו"ת שבט סופר או"ח סי' כ"ה, ושו"ת משנה הלכות ח"ז סי' פ"ג), והסבירו דמי שנדר להתענות אסור לו לאכול משום איסור חפצא, וכיון דאין מברכין על מאכל שאסור לו לאכול, לא יתקן את ברכתו אם יאכלנו.

וע"ע בדע"ת למהרש"ם הנ"ל שהקשה על הברכ"י, דהרי אם מתענה משום שנדר להתענות ביום זה, גם חצי שיעור אסור מה"ת כמבואר בשו"ע בהל' נדרים (יו"ד סי' רל"א ס"א) ובש"ך וט"ז שם (ואע"פ דמבואר במל"מ בהל' שבועות ריש פ"ד דלשיטת כמה פוסקים, אם נשבע שלא יאכל, מותר לכתחילה לאכול פחות מכזית, היינו דווקא בנשבע, אבל אם נדר להתענות, גם ח"ש אסור מה"ת, וכ"כ להדיא בשו"ת הריב"ש סי' רפ"ז).

עוד הקשה המהרש"ם, דלשיטת רוב הפוסקים האיסור של ברכה שאינה צריכה היא מדרבנן, וא"כ מהיכ"ת שיתירו לו לעבור איסור תורה של נדר בקו"ע, כדי שינצל מאיסור דרבנן של ברכה לבטלה שכבר עבר בשוגג. עוד הוסיף דאפילו לשיטת הר"ן בתענית (פ"ק) והרא"ש בנדרים (פ"ט) דסתם תענית שאדם מקבל ע"ע הוא רק נדר מדרבנן, מ"מ גם בדרבנן יש איסור ח"ש, וא"כ מוטב שלא יאכל אע"פ שיעבור בשוגג על איסור ברכה לבטלה, ולכן הסביר המהרש"ם דכנראה שהברכ"י ס"ל דאיסור נדר שיש לו שאלה קיל משאר איסורים, וזהו הטעם למה הברכ"י כ' דינו (שאם טעה ובירך יטעם קצת) דווקא בתענית יחיד דאיתא בשאלה ולא בתענית ציבור דליתא בשאלה, אבל הקשה על ת"י זה מהמבואר בתוספתא בדמאי (סופ"ב) דנזיר ששותה יין אינו מברך עליו אע"פ שיכול לשאול על נזירותו (וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ט סי' ל"ב מה שהוסיף על הני סברות). הרי מבואר דלשיטת רוב הפוסקים, כשנדר להתענות ביום מסויים, אין היתר לטעום פחות מכשיעור.

קבלת תענית בלשון בלי נדר

עוד יש להסתפק אם החתן קיבל התענית במנחה בערב יום החופה לפי הנוסח שמודפס בסידורים, דהרי בסידורים מודפס לשון קבלת תענית "בלי נדר ובלי שבועה", ומקורם בסידור השל"ה (וע' בשו"ת שרגא המאיר ח"ו סי' ט"ז), וכן הביא בס' קיצור השל"ה (הל' תענית), אבל בלבוש (סי' תקס"ב ס"א) כ' שהרוצה להתענות ולהתפלל עננו שיתקבל תעניתו, צריך לקבל עליו בנדר לשם מצוה, שאם לא יקבל עליו ויתענה, לא חשיב ליה לתענית כי אקראי בעלמא הוא ולא למצוה יחשב לו, ודמי למפוח מליא זיקא, ואדרבה נקרא חוטא על שציער עצמו, כי התענית דומה לקרבן שמקריב חלבו ודמו, וכמו שבקרבן צריך להקדישו קודם שיקריבנו... כך המתענה ואינו מקבלו קודם לכן, דומה למתעסק בקדשים ופיגול הוא, לא ירצה לו.

מקור דברי הלבוש הוא ברא"ש בתענית (י"ב): בשם הראב"ד, דקבלת תענית הוא כצדקה, כאילו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה, וכן מצינו בתפילת רב ששת בברכות (י"ז). יה"ר שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך ע"ג המזבח ותרצני, וכן נפסק בשו"ע (סי' תקס"ה ס"ד) טוב לומר בתחנונים שאחר תפילת המנחה לאחר אלוקי נצור וכו', רבון כל העולמים גלוי וידוע לפניך שבזמן שבהמ"ק קיים אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו וכו'. ולכן פסק בשו"ת להורות נתן (ח"ו סי' ל"ה) דבדאי קבלת התענית צריכה להיות בלשון נדר ממש וכמשמעות השו"ע (סי' תקס"ב ס"ו) שפסק שיאמר "הריני בתענית יחיד מחר, יה"ר...", ואין להוסיף עליו.

גדר פסיקת צדקה בלי נדר

אלא דלכאורה יש להקשות מהא דנפסק בשו"ע (יו"ד סי' ר"ג ס"ד) שכשפוסק צדקה יאמר בלא נדר, ומה"ט כ' החכמת אדם (כלל צ"א ס"ב) שכשפוסק לצדקה בהזכרת נשמות יאמר בפה מלא שאינו מקבל עליו בנדר. הרי מבואר דאפילו כשאומר "בלי נדר", ג"כ נחשב כפסיקה לצדקה. ועי' בשו"ת להורות נתן (ח"ט סי' י"ד) שהסביר דיש לחלק טובא בין נד"ד להתם, דבצדקה העיקר הוא נתינת הצדקה לעני, ובוה מקיים המצוה בשלימות גם אם לא הקדים נתינתו בקבלת נדר, ולכן עדיף שיאמר "בלי נדר" כיון שאינו מגרע ממצוותו, משא"כ כשהתענה בלי קבלת תענית דלא קיים מצות תענית כמשנ"ת.

גדר קבלת תענית בביהכנ"ס לתענית בה"ב

אבל בקובץ תשובות (ח"א סי' נ"ז) מובא שמרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר, שאפשר יש להביא ראיי' להיפך, דשפיר יכול לקבל תענית בלי נדר, ממש"כ המ"ב (סי' תקס"ב סקל"ט) שאם ענה אמן אחרי ה"מי שברך" שעשו בשבת קודם בה"ב הוי קבלה, ומ"מ אינו חייב להתענות, אלמא דמהני קבלה גם בלי חיוב, אבל שמע שמרן הגריש"א זצ"ל פסק דלא מהני קבלת נדר כשאומר בלי נדר, ולכן שלח לו מכתב ושאלו, וענה מרן הגריש"א זצ"ל דמה שמצאנו בתענית בה"ב דסגי בעניית אמן אחרי הש"צ, היינו משום דבתענית שגוזרים על הציבור אין כל יחיד צריך לקבלו, ולכן סגי בעניית אמן הואיל ויש בהם כעין ציבור, ולכן אם ענה אמן ובמחשבתו להתענות והתחיל להתענות, בודאי חייב להשלים תעניתו, ואינו יכול להתחרט מזה, משא"כ אם אמר הריני מקבל עלי להתענות בל"נ הרי יכול להתחרט בכל עת ואינו בגדר קבלת תענית.

אבל בשו"ת אבן ישראל (ח"ז סי' כ"ה) הסביר הגי' ישראל יעקב פישר זצ"ל באופן אחר, עי"פ הריטב"א בתענית (י"א). דבקבלת תענית איכא תרי דיני: א. עצם האיסור שאוסר עצמו באכילה ושתיה מדין נדרי מצוה. ב. חלות קביעת התענית ליום זה, ועי"ז מתהווה נדרי מצוה. באמירת ה"מי שברך" לבה"ב בביהכנ"ס הוה הכרזה לבד, ובעניית אמן חל כמו תוספת שבת על הכוס כמו שדימה שם הריטב"א, אבל בודאי קבלה הצריך לנדרי מצוה ליכא, דהרי אמרו במי שברך "מי שיקבל עליו", ועדיין לא קיבל, ולכן התם שפיר מהני לן ההכרזה אפילו אם אינה מחייבת כשאח"כ יתחייב בקבלת הנדר מצוה, משא"כ במי שמקבל תענית עליו בלי נדר ובלי שבועה, דאין כאן שום קבלת נדרי מצוה ואינו כלום, וסיים שם דהאומר הרי עלי תענית יחיד בלי נדר ובלי שבועה, אין כאן קבלה, ואין דין תענית, והמדפיס הכשיל את הרבים.

וכן נקטו בפשיטות בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ק"ל) ומרן הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פט"ו סק"ב) שלא יאמר בל"נ בנוסח קבלת התענית. ועי"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' רנ"ה) שכתב דיש להוכיח כן מנוסח התרת נדרים בערב ר"ה שאומרים "חוץ מנדרי תענית בשעת מנחה", משמע שצריך לפני התענית קבלה דנדר דווקא, דבלא"ה ה"י תענית בלי קבלה שלא מועיל כלל (ועי"ע מש"כ במעדני יום טוב ח"ד סי' קנ"ג).

סיכום לדינא

לפ"ז בנד"ד אם החתן קיבל התענית בתפילת מנחה, ואמר שיצום מחר עד השקיעה "בלי נדר", בודאי מותר לו לשתות היין בכוס אירוסין ובכוס נישואין תחת החופה, ורק אם לא אמר "בלי נדר", יש לדון אם עדיף שישאל על נדרו, ולכמה שיטות עדיין יקבל קצת שכר על מה שהתענה, או שמא עדיף שלא יטעום מהכוסות ויסמוך על מה שהכלה תשתה, ואפשר שקטן ישתה במקומו, דהרי מצינו שאין שתיית החתן לעיכובא.

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' בחוקותי תשפ"ב

איסור אכילת בשר אדם

כ' בתוכחה בפ' בחוקותי "ואכלתם בשר בניכם, ובשר בנותיכם תאכלו" (כ"ו כ"ט), ואמנם כוונת הפסוק הוא להוכיח כלל ישראל על מה שח"ו יכול להיות, אבל יש גם לדון באיסור לאכול בשר אדם, דהרי בפ' שמיני (י"א ב') כ' "דברו אל בני ישראל לאמר, זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ", והרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ג) כ' וז"ל האוכל מבשר האדם או מחלבו, בין מן החי בין מן המת, אינו לוקה, אבל אסור הוא בעשה, שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה, ואמר בהן "זאת החיה אשר תאכלו", הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה, עשה עכ"ל.

לפ"ז יש לדון בכמה שאלות: א. האם יש איסור לבלוע העור היבש מהשפתיים או העור מסביב לציפורן, ואם הדבר אסור, האם ראוי שלא לחתוך אותו בשיניו שמא יבא לבלועו. ב. אם חתכו סלט עם סכין, ובטעות גם חתכו האצבע וחלק מהעור נפל בתוך הסלט, האם מותר לאכול את הסלט, ואת"ל שמותר מדין ביטול ברוב, האם יש טמטום הלב כשאוכל איסור שבטל ברוב היתר. ג. מי שהולך במדבר והוא במצב של פקו"נ, ויכול לאכול בשר נבילה או בשר אדם, איזה מהם קל מחבירו. ד. יש "סגולה" שאשה שרוצה ללדת בן זכר, בולעת הערלה של תינוק הנימול, ויש להסתפק אם יש צד היתר לעשות דבר זה.

מחלוקת הראשונים באיסור של בשר אדם

בראשונים מצאנו ג' שיטות בענין אכילת בשר אדם: א. דעת הרא"ה והריטב"א (בשטמ"ק כתובות ס.) דיש בבשר אדם איסור לאו ככל בהמה טמאה, ונלמד בקל וחומר מבהמה טמאה, שאינה מטמאה מחיים ובשרה אסור, כל שכן בשר אדם שמטמא מחיים. ב. שיטת הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ג) שהוא איסור עשה, ונלמד ממה שמנה הכתוב שבעה מיני חיה, ואמר בהם "זאת החיה אשר תאכלו", אבל כל שהוא חוץ מהם לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה עשה, וכן פסק הרמ"א (יו"ד סימן ע"ט ס"א), וכן הכריע המגיד משנה (שם). ג. שיטת הראב"ד (שם) ועוד הרבה ראשונים בכתובות (שם), שאין בזה אפילו איסור עשה, אלא איסור דרבנן, ודעה זו הוזכרה בט"ז (שם סק"ג), ותמה על הטור ובי"י שלא הביאו שיש מחלוקת בזה, וכן משמע שפוסק הגר"א (שם). ד. שיטת הרמב"ן (כתובות ס. וגם בפ' שמיני י"א ג') שבשר אדם מן החי מותר (אבל לא מן המת משום איסור הנאה מן המת), והסביר דאיך אפשר שהחלב והדם מותר ולא הבשר, דהא קיי"ל בבכורות (ה:) היוצא מן הטמא טמא, ועוד אם בשר אדם אסור, היתה צריכה לומר דאע"ג שאין איסור באכילת דם משום איסור דם, מ"מ אסור משום בשר אדם. והנה משמעות הרמב"ן היא שאין בבשר אדם אפילו איסור דרבנן, אבל בשו"ת אבני נזר (אהע"ז ס"י שלי"ב) כ' דגם לרמב"ן יש איסור דרבנן.

ביאור בשיטת הראשונים באיסור אכילת בשר אדם

הראב"ד הקשה על הרמב"ם וכתב, א"א ואם כן, למה אמרו (כתובות ס.) "בדמו" שאפילו מצוות פרוש אין בו, וביאור כוונתו להקשות, דבכתובות הגמ' דורשת מהפסוק "ואת הגמל כי מעלה גרה הוא" - הוא טמא ואין דם מהלכי שתיים טמא אלא טהור. הרי מבואר שאין איסור מן התורה לאכול דם אדם, ובגמ' שם מובא שמעיקר הדין, מותר לאכול דם אדם, ואין בו אפילו איסור דרבנן, ולכן דם שבין השיניים מוצצו ואינו חושש, דאין באכילתו אפילו איסור דרבנן, ורק דם שעל גבי ככר גוררו ואוכלו, שאם אדם אכל ככר ויצא לו דם משיניו, וניכר בככר רושם דם, אסור לאכול את הדם אלא צריך

לגוררו, והטעם בזה הוא משום מראית העין, שלא יאמרו שהוא אוכל דם בהמה, אבל אם הדם עדיין בין השיניים ולא פירש מפיו, מותר לאוכלו לכתחילה, ומוצצו ואינו חושש (וכן נפסק להלכה בשו"ע יו"ד סי' ס"ו סי"ט).

לפי"ז הקשה הראב"ד, אם כשיטת הרמב"ם בשר אדם אסור באכילה מן התורה, למה דם אדם מותר, שיאסר משום יוצא, שהרי דם האדם יוצא מבשרו, וכל היוצא מן הטמא טמא, וכן היוצא מן האסור אסור, וממילא צריך להיות שהדם יאסר מן התורה, ולא רק משום מראית העין. עוד הקשה הראב"ד (ה' מאכלות אסורות פי"ג ה"ד), חז"ל דורשים בכתובות (שם) שאם אשה חלבה מחלבה לתוך כלי, מותר לגדול לשתותו, וכן פסק הרמב"ם להלכה (שם), וז"ל אע"פ שחלב אדם מותר, אסרו חכמים לגדול לינק אותו מן השדים, אלא חולבת אשה לתוך הכלי ושותה עכ"ל, והקשה הראב"ד, א"א הא למדת שאין בבשר האדם אפילו איסור עשה, והיינו דאם יש איסור עשה בבשר אדם, א"כ איך מותר לגדול לשתות חלב אשה, הלא החלב הזה נאסר מן התורה, מדין יוצא מן הטמא טמא.

המגיד משנה כ' דיש ליישב את שיטת הרמב"ם, דס"ל דאיסור יוצא נאמר רק באיסור לא תעשה, ובהא אמרינן היוצא מהטמא טמא, אבל בדבר שאסור רק באיסור עשה לא נאמר בזה הכלל דהיוצא מהטמא טמא, וממילא אע"פ שבשר אדם אסור באכילה מן התורה, מ"מ כיון שהאיסור הוא רק מצות עשה, אין בו דין יוצא מהטמא טמא, ולכן דם האדם וחלב האשה מותרים באכילה.

איסור אכילת עור אדם

כ' הרמב"ם (ה' מאכלות אסורות פי"ד הכ"א) שעור האדם דינו כבשרו שאסור באכילה, וכן פסקו הש"ך (יו"ד סי' ע"ט סק"ג). והפמ"ג (שם משב"ז סק"ג).

שיטת השערי דעה שיש נ"מ בין שיטות הראשונים לגבי הקל הקל

השערי דעה (יו"ד סי' ע"ט סק"א) כתב דיש נ"מ לדינא במחלוקת זו אם בשר אדם אסור מהתורה או מדרבנן, דקיי"ל שבמקום שצריך לעבור על איסור, יש לעשות כן בגדר הקל תחילה, ולפי"ז דן מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד זבחים סי"ט. עמוד תקל"ז) במי שהולך במדבר והוא במצב של פקו"נ, האם עדיף שיאכל נבילות או בשר אדם, דלפי שיטת הרא"ה והריטב"א שיש איסור לאו בבשר אדם ככל בהמה טמאה, לכאורה בשר נבילה ובשר אדם שווים בחומרתם, דבשניהם יש איסור לאו, אבל לשיטות שאר הראשונים שהאיסור של בשר אדם הוא רק "עשה" או איסור דרבנן, לכאורה עדיף לאכול בשר אדם שאיסורו קל יותר דהוא רק עשה, או אפילו עשה אין בו, ולא לאכול איסור לאו.

האם יש טמטום הלב באכילת בשר אדם

והנה לשיטת הרא"ה והריטב"א שהאיסור של בשר אדם נלמד בק"ו מבהמה טמאה, לכאורה הדבר פשוט שיש בבשר אדם טמטום הלב, דמאי שנא מבשר בהמה טמאה, וגם לשיטת הרמב"ם שהוא לאו הבא מכלל עשה, מ"מ הוא איסור אכילה מהתורה, ולמה שלא יהיה בו טמטום, וגם לשיטת הראב"ד ורמב"ן ורוב הראשונים שהוא רק איסור דרבנן, מכל מקום הרי מבואר בש"ך (יו"ד סימן פ"א סק"ו) שגם באכילת איסור אכילה מדרבנן יש טמטום. ולכן פסק דאע"פ שאם קטן אוכל דברים האסורים מדרבנן, אין אביו מצווה להפרישו כמבואר בשו"ע בהל' שבת (סי' שמ"ג), היינו מדינא, אבל למעשה יפרישו משום שמזיק לו בזקנותו, שמטמטם הלב וגורם לו טבע רע.

אכן יש מקום לומר, דלפמשי"כ המלבי"ם (פ' שמיני אות ע"ב) בביאור שיטת הרמב"ם, אפשר אין טמטום בבשר אדם, דהרי הסביר שהאיסור של בשר אדם הוא מחמת איסור אכילת הבשר ע"י אדם הראשון, וכשהותר בשר באכילה לא הותר בשר אדם.

וע"ע בכלי חמדה (בראשית סי' ג') שהביא את דברי הרמ"ה בסנהדרין (נ"ט:), שכתב דיסוד איסור אכילת בשר ע"י אדם הראשון הוא מדין גזל, שלא הותר לו לאכול משולחן רבו אלא עשב זרע וגו', והיינו עשבים ואילנות, אבל לא הותר לו לאכול בעל חי משולחן רבו, ובזה מיושב קושיית הראשונים, מה היה צורך להזהיר אדם הראשון באבר מן החי, הרי נאסר לו בשר, וע"ז ת"י היד רמ"ה דבשר נאסר לאדם הראשון משום גזל, ואמ"ה נאסר בעצמותו משום מאכלות אסורות.

לפי"ז יש מקום לומר, ששורש האיסור של בשר אדם, הוא מחמת האיסור גזל ולא מדין מאכלות אסורות, וא"כ אולי אינו מטמטם הלב משום שאינו איסור חפצא אלא איסור צדדי של גזל, אבל אין זה ברור, דהלא ידוע מרבתינו, שאם מאכילים קטן מאכל גזול, הוא מאבד טעם בלימוד התורה ובקיום המצוות, כמבואר באגרא דפרקא (לבעל הבני יששכר זצ"ל אות קכ"ו).

אבל זה תלוי בחקירה בגדר איסור גזל, דבקוב"ש (פסחים אות קי"ג) הביא מחלוקת הראשונים אם גזל הוא איסור גברא או איסור חפצא, ולפי"ז חקרו האחרונים (עי' חבצלת השרון פי' חיי שרה כ"ד ל"ב עמוד שלי"ה) אם יש טמטום הלב באכילת גזל, ותלוי בהא דשנינו דאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, ושיטת ר"ת בתוס' בגיטין (ז.) שהוא רק במידי דאכילה, וא"כ אם גזל הוא חפצא דאיסורא, ממילא אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים להכשל באיסור גזל, וגם נ"מ שהוא מטמטם את הנפש, משא"כ אם הוא איסור גברא, בזה לא שייך הכלל שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים ע"ש.

עור שנחתך מהאצבע שנפל לתוך תבשיל

הגרבי"צ פלמן זצ"ל סיפר, מעשה שהיה באשה שריסקה גזר בפומפיה, ואח"כ הבחינה שחתיכת עור מאצבעה נחתכה, ומסתמא נפלה לתוך הגזר, אבל אינו ניכר כלל בגזר, ויש להסתפק האם יש לאיסור הגזר לפי המבואר ברמ"א (יו"ד סי' ע"ט ס"א) דבשר אדם אסור לאוכלו מן התורה, ואע"פ שהש"ך (שם סק"ג) כ' שהאיסור הוא רק איסור עשה, אבל מבואר בתוס' בשבת (צ"א. ד"ה כגון) דחצי שיעור אסור אף בעשה מן התורה, ולמעשה יש להקל כיון שהוא בטל ברוב, אבל עדיין יש להסתפק, האם יש טמטום הלב כשהוא בטל ברוב או בששים.

חילוק בין המעמיד כוס יין עם סם המות על יד כוס יין של חבירו למערב יין נסך ביין חבירו

יש להסתפק במי שהעמיד כוס יין עם סם המות על יד כוסו של חבירו, ואינו ידוע איזה מהם ראוי לשתיה, האם חייב מדין מזיק. הגרש"ש זצ"ל (הובא בשיעורי ר' שמואל על גיטין אות שמ"ז) אמר דהגדר של מזיק הוא רק כשחל חלות איסור על החפצא בעקבות מעשיו, אבל מה שהגברא אינו יכול לאכול מטעם מסויים אין זה נחשב כהיזק. אבל הק' בעצמו מהא דתנן בגיטין (נ"ג.) דהמערב יין נסך ביינו של חבירו חייב מדין מזיק למ"ד דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק, אע"ג דבפשטות אינו אלא מעמיד כוס יין עם סם המות בצד כוסו של חבירו דאין זה היזק כלל, דהרי לא אסר יינו של זה אלא שעירבו עם יין האסור, ולכן הסביר דהטעם דהמערב יין נסך ביינו של חבירו חייב, הוא משום דתערובת לח בלח נעשה תערובת אחת, והרי זה כמערב סם המות בתוך יינו של חבירו דודאי חייב משום מזיק.

נ"מ בין ביטול יבש לביטול לח בלח

ובביאור הדבר מבואר בחזו"א (יו"ד סי' ל"ו סק"ב) ובתורת זרעים (תדרק בזה ומות פ"ה מ"ו) דהנ"מ בין ביטול יבש לביטול לח בלח הוא, דבביטול יבש ביבש אין הביטול בהחפצא, אלא שבטלו דיני החפצא, משום שהוא עומד בפני"ע ואינו מתערב עם ההיתר, וממילא אין בו דין ביטול בעצם, והאיסור אינו מתבטל, וכל דינו אינו אלא משום שבכל חתיכה וחתיכה אזלינן בתר הרוב כמו בכל ספק איסור, והדין ביטול הוא רק שלא יהא נידון כקבוע, ויהיה שייך בו דינא דהלך אחר הרוב, ולפי ביאור זה, נ"מ טובא, דרק בזה אחר זה מותר, אבל בב"א אין כאן הלך אחר הרוב. אבל כשהנידון הוא ביטול לח בלח, דהחפצא בעצמו בטל לגמרי כיון שהכל נעשה כחפצא אחת, ואפילו במין במינו דאין שם החפצא כלל דהרי כולו מין אחד הוא, מ"מ החפצא דאיסורא בטל לגמרי משום שהאיסור נבלל בהיתר.

נ"מ בין המדמע למערב שאר איסור בהיתר

אבל הגרש"ש זצ"ל הק' מהא דשנינו בגיטין דהמדמע חייב, והתם מיירי שמערב תרומה בחולין של חבירו גם ביבש, ולפי היסוד הנ"ל לכאורה אין שום היזק בפירות החולין, רק שאינו יכול לאכלם משום ספק התרומה, ולכן ת"י עפמש"כ בשערי יושר (שער ג' פ"א) דתערובת תרומה בחולין אינו כמו בכל ספק איסור, אלא שחל איסור של דימוע על כל התערובת, וכיון דמשוי חלות שם תרומה (או דימוע) על החולין של חבירו, הרי זה נחשב כהיזק, ומקור חידוש זה הביא מתוס' בנדה (מ"ז. ד"ה אתי), דבתערובת

תרומה וחולין חל שם מדומע על כל התערובת, וני"מ דמדומע פטור מן החלה אע"פ שיש שיעור חיוב חלה בחולין לבד, מ"מ אחרי שנתערב בו תרומה, פקע מיני שם חולין, ונחשב כמדומע ופטור מחלה, וממילא ה"ה דחייב משום מזיק.

טמטום הלב באיסור שנתבטל בהיתר

ולכאורה יש להוכיח דאין טמטום באיסור שנתבטל ברוב ממה שדן הפת"ש (יו"ד סי' קט"ז סק"י) האם מותר להחמיר שלא לאכול איסור שבטל ברוב, ואם נאמר שיש טמטום, בודאי צריך לימנע כדי שלא יהי רשע, אעכצ"ל דאין טמטום, אא"כ נחלק בין ביטול של יבש ביבש שיסודו מדין הלך אחר הרוב, לביטול לח בלח שהוא דין ביטול וכמו שנתבאר לעיל בשם מרנן החזו"א ותורת זרעים זצ"ל.

שיטת הפוסקים במנהג הנשים לבלוע ערלת הזכר

הפת"ש (יו"ד סי' ע"ט סק"א) ציין לשו"ת הרשב"ש (סי' תקי"ח), ושם האריך לדון בענין האיסור לאכול בשר אדם, ובסוף התשובה כי וז"ל מקום יצא לנו לפי זה איסור, למה שנהגו הנשים לבלוע ערלת הזכרים שחותכין בעת המילה, כדי להוליד הזכרים, אבל לדעת התוספות שרי, דהא לא מחלפי בבשר בהמה טמאה, ולא גרע מדם דגים שכנסו דאית ביה קשקשין דשרי, משום דאית ביה היכרא, והכא נמי הכי עכ"ל.

אזהרת הבהן איש חי שלא לחתוך מעורו בשיניו

למעשה הבהן איש חי (שנה ב' אמור אות ה') כי שבשר האדם אסור לאכלו מן התורה, ואע"פ די"א דאיסורו מדרבנן, ואם פירש מותר, העיקר כדברי האוסרים בכל גוונא, מיהו עור האדם אינו אסור אלא מדרבנן (ע' פמ"ג יו"ד סי' ע"ט שפ"ד סק"ג). וצריך ליזהר שלא לקלוף או לחתוך עור האדם בשיניו, פן ישאר קצת בין שיניו או בפיו, וגם יש לחוש שיחתוך קצת מן הבשר ג"כ. אבל הכה"ח (יו"ד שם סק"א) כי דאין זה אלא חומרא בעלמא, דהא הרשב"א מדמה עורו לשעריו, ושערו אינו אסור אלא לאחר מיתה (כמבואר בשו"ע יו"ד סי' שמ"ט), וא"כ כיון שהוא מותר מחיים, למה נחוש שמא ישאר קצת. וגם מש"כ דיש לחוש שמא יחתוך קצת מן הבשר, הוא חומרא יתירתא, דכיון דיש מתירין לגמרי בבשר מן החי (ע"ש בכה"ח סק"ט), למה נחוש לשמא יחתוך, ולשמא ישאר בפיו, ולמשהו, ומ"מ נכון ליזהר, וגם יש לחוש שיתרגל בכך, ויחתוך גם בשבת ולא אדעתיה.

האם יש איסור חצי שיעור בבשר אדם

אבל לכאורה יש לדון טובא בשאלה זו לשיטת הרמב"ם דאיסור אכילת בשר אדם הוא איסור "עשה", דמבואר באור גדול (יומא פ"ח מ"א) דאפשר שבאיסור עשה לא אמרינן ח"ש אסור מה"ת, וכ"כ בדברי יחזקאל (סי' א' סק"ז) בדעת הריטב"א בשבת (צ"א), שכתב שאין איסור מטמא תרומה בפחות מכזית, דס"ל להריטב"א דאין איסור ח"ש באיסור עשה, והכי מבואר ברע"א (חולין ק"כ. ד"ה חכס) דלשיטת הרמב"ם אין דין ח"ש באיסור עשה, אבל הוסיף דמ"מ לשיטת תוס' בשבת (צ"א:) יש דין ח"ש בתרומה טמאה אע"פ שהוא איסור עשה.

אבל הפרמ"ג (פתיחה לה' שחיטה בד"ה השורש השני) כתב, דלהסוברים דבנבילה איכא גם איסור עשה ד"וזבחת", האיסור עשה הוא גם על כל שהוא גם לריש לקיש.

סיכום לדינא

אסור לאכול בשר אדם או עור אדם, ונחלקו הראשונים אם האיסור הוא מדאורייתא או מדרבנן, ולהלכה נפסק ברמ"א שהוא איסור עשה מדאורייתא. עוד נחלקו הפוסקים אם יש איסור חצי שיעור באיסור עשה, וני"מ טובא במי שבולע עור יבש מהשפתיים או מהעור סביב לציפורן, ולמעשה הבהן איש חי כי דיש ליזהר מזה, ובלא"ה מי שרגיל לעשות כן כל ימות השבוע, עליו לחוש שמא יכשל ח"ו במלאכת גו"ז אם יכשל בזה בשבת. אם אצבעו נחתך וחלק מהעור נפל בתוך האוכל באופן שהוא בטל בששים, אין בו משום טמטום, ומ"מ אם נשאר ממשות והביטול הוא יבש ביבש, יש מקום לחוש משום טמטום הלב. אין להקל לבלוע ערלת רך הנימול ל"סגולה" ללדת בן זכר.